16. 4. 2020

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Koronavirus a smluvní převzetí rizika podstatné změny okolností

Současná pandemie způsobená koronavirem jistě představuje podstatnou změnu okolností, kterou smluvní strany nemohly rozumně předpokládat ani ovlivnit. Občanský zákoník na obdobné situace pamatuje a nabízí řešení, zároveň však velké množství smluv toto řešení vylučuje. Problém je o to palčivější vzhledem k nejasnostem ohledně povinnosti státu nahradit škodu způsobenou vydanými opatřeními. Je však takové vyloučení v dané situaci udržitelné a nelze přesto najít argumenty podporující právo na přejednání smluv?

Právo na obnovu jednání o smlouvě

Občanský zákoník ve svém § 1765 odst. 1 zakotvuje právo smluvní strany na obnovení jednání o smlouvě, pokud dojde ke změně okolností tak podstatné, že změna založí v právech a povinnostech stran zvlášť hrubý nepoměr znevýhodněním jedné z nich buď neúměrným zvýšením nákladů plnění, anebo neúměrným snížením hodnoty předmětu plnění, prokáže-li dotčená strana, že změnu nemohla rozumně předpokládat ani ovlivnit a že skutečnost nastala až po uzavření smlouvy, anebo se dotčené straně stala až po uzavření smlouvy známou. V případě, že se strany nedohodnou, může se znevýhodněná strana domáhat obnovení rovnováhy práv a povinností u soudu, který může závazek změnit či jej dokonce zrušit. Ustanovení § 1765 odst. 2 občanského zákoníku pak stanoví, že takové právo nevznikne, pokud na sebe dotčená strana převzala nebezpečí změny okolností. Právě smluvní ustanovení o převzetí nebezpečí změny okolností je přitom „evergreenem“ závěrečných ustanovení smluv a toto ustanovení je ve smlouvách obsaženo spíše ze setrvačnosti než na základě úvah stran o tom, co může nastat. Jak se však nyní ukazuje, zahrnutí převzetí rizika do smluv bylo značně neprozíravé a způsobuje problémy, když vylučuje užití ustanovení občanského zákoníku, které je v něm obsaženo právě pro řešení situací, jako je světová pandemie.

EVERSHEDS SUTHERLAND

Následná nemožnost plnění

Současná situace však nemusí znamenat „pouhou“ podstatnou změnu okolností. V důsledku pandemie bylo přijato několik opatření jako například zákaz vývozu respirátorů či zákaz vycestování z území České republiky. Tyto zákazy mohou vést k následné nemožnosti plnění ve smyslu § 2006 občanského zákoníku, v jejímž důsledku zaniká závazek pro nemožnost plnění. Domníváme se však, že § 2006 občanského zákoníku se dotkne jen určité části smluv a neřeší ostatní problémy uvedené výše. Občanský zákoník totiž uvádí, že plnění není nemožné, lze-li dluh splnit za ztížených podmínek, s většími náklady, s pomocí jiné osoby nebo až po určené době (možnost plnění po určené době se však neuplatní u fixních závazků). Jinak řečeno, plnění musí být nemožné objektivně (například právně či fyzikálně), nikoliv subjektivně – ekonomicky. Zatímco tak ustanovení § 2006 dopadne na cestovní zájezdy (jedná-li se o fixní závazek), neboť je zde objektivní následná právní nemožnost

plnění spočívající v zákazu vycestovat za hranice republiky, netýká se například plnění spočívajícího v placení nájemného, a to i u podniků, které byly v důsledku přijatých mimořádných opatření uzavřeny. Tato opatření totiž samozřejmě velmi výrazně zasahují do možnosti podniků platit nájemné, když tyto podniky přišly ze dne na den o jediný zdroj příjmů. Nezakazují však platbu nájemného a plnění tohoto dluhu tak není právně nemožné. Jakkoliv je takový závěr tvrdý, domníváme se, že ačkoliv musí být podniky uzavřeny, nájemné musí platit i nadále.

Právo na obnovu jednání i při převzetí rizik

A právě na takové situace míří již zmíněné ustanovení § 1765 odst. 1 občanského zákoníku, jelikož náhlá ztráta příjmů v důsledku koronaviru bude často zakládat zvlášť hrubý nepoměr v právech a povinnostech stran, přičemž žádná ze stran samozřejmě současnou situaci nemohla rozumně předpokládat. Jenže jak uvádíme výše, praxe je (či spíše byla) bohužel taková, že strany ve smlouvách přebírají riziko změny okolností v souladu s § 1765 odst. 2 občanského zákoníku. Samozřejmě je možný výklad, že převzetím rizika se strany samy připravily o možnost, jak tuto situaci řešit, byť tak často udělaly automaticky bez většího rozmyslu, protože převzetí rizika bylo standardní součástí smluv. V tomto článku bychom však rádi představili několik možných argumentů, kterými by, dle našeho názoru, mělo být možné převzetí rizika překlenout a obecně o tomto závažném problému a jeho možných řešeních otevřeli diskuzi. Ideálním, jestli vůbec o ideálnosti lze mluvit, řešením je přitom dohoda stran, která ale není vždy možná. Zároveň je třeba mít na paměti, že konečné slovo budou mít v každém případě až soudy. Kromě jednoho obecného případu se také nezabýváme možností, že převzetí rizika je ve smlouvě obsaženo neplatně, například nesrozumitelně v důsledku rozporu s jinými částmi smlouvy.

Převzetí rizika nezahrnuje převzetí rizika za koronavirovou pandemii. Právní jednání je třeba vykládat dle úmyslu jednajícího, byl-li takový úmysl druhý straně znám. Dle tohoto argumentu sice smlouva obsahuje převzetí rizika bez dalšího, avšak při sjednávání smlouvy nebyl úmysl ani jedné strany vyloučit změnu smlouvy kvůli světové pandemii. Riziko za ní tak není převzato, a právo na změnu smlouvy je v současné situaci zachováno.

Trvání na převzetí rizika je proti dobrým mravům a zásadě poctivého obchodního styku. Odmítnout žádost druhé smluvní strany o přejednání smlouvy v situaci, kdy je celý svět postaven do bezprecedentní situace a bojuje s globální pandemií, není v souladu s dobrými mravy. Přitom se má pouze vyrovnat rovnováha práv a povinností smluvních stran. Není tedy po protistraně žádáno, aby se úplně vzdala jakéhokoliv plnění, ale lze si například představit, že po dobu trvání pandemie bude nájemné sníženo o 50 %.

Ztráta příjmů kvůli mimořádným opatřením způsobuje objektivní nemožnost platit. Jistě si také lze představit argumentaci, že náš výše uvedený názor, že dokud není placení přímo zakázáno, nejedná se o nemožné plnění, není správný. Smluvní strana totiž nepřišla o svůj zdroj příjmů z důvodů, které mohla ovlivnit a které lze označit za subjektivní – špatný marketing, nekvalitní služby – ale z důvodů čistě objektivních, které nemohla jakkoliv ovlivnit, a to z důvodu nařízených opatření v boji proti koronaviru. Pokud tedy v důsledku těchto opatření přišla o takovou část zisku, že jednoduše nemůže platit, je její plnění nemožné, a závazek tak zaniká pro následnou nemožnost plnění. Zde je třeba upozornit, že v souladu s § 2007 občanského zákoníku zaniká závazek jen co do té části, které se nemožnost plnění týká. Přitom samotný zánik části závazku může být podstatnou změnou okolností ve smyslu § 1765 odst. 1 občanského zákoníku. Pokud by tak například měly strany sjednáno, že jedna ze stran bude měsíčně poskytovat určité plnění, za které bude platit druhá strana měsíčně platit odměnu, je možné, že tato smlouva „přežije“ a zaniknou pouze ty části závazku týkající se měsíčních plnění po dobu trvání nemožnosti platit.

Převzetí rizik odkazem na § 1765 odst. 2 občanského zákoníku je neurčité. Ve smlouvách lze

často nalézt převzetí rizik pouhým odkazem na ustanovení občanského zákoníku takové převzetí umožňující (např.: *„Smluvní strany tímto ve smyslu § 1765 odst. 2 občanského zákoníku přebírají nebezpečí změny okolností.“*). Lze si však představit argumentaci, že takové převzetí rizik je neplatné pro neurčitost, protože z takového ustanovení nevyplývá, jaká rizika (např. cenová, regulační,…) strany přebírají a ani ve vztahu k jakým částem smlouvy se takové převzetí vztahuje.

Závěr

Jak vyplývá z výše uvedeného, současná situace způsobuje zásadní potíže také ve smluvním právu, především kvůli závěrečným ustanovením smluv, kterým tradičně nebyla věnována tak zásadní pozornost a které obsahovaly převzetí rizik spojených s podstatnou změnou okolností. Domníváme se ale, že i v případě kdy nebude druhá smluvní strana otevřena jednání, není vše ztraceno a lze nalézt argumenty zakládající právo na změnu smluv. Tento článek přitom nemá ambici přinést vyčerpávající argumenty a mimo obecných argumentů bude vždy nutné podívat se také na samotné znění smlouvy, vztah smluvních stran jakož i další okolnosti konkrétního případu.

Mgr. Jan Krampera,
Partner

Mgr. Lukáš Vacek,
Advokátní koncipient

Eversheds Sutherland, advokátní kancelář, s.r.o.

Oasis Florenc
Pobřežní 394/12
186 00 Praha 8

Tel.: +420 255 706 500
Fax: +420 255 706 550
e-mail: praha@eversheds-sutherland.cz

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Jak fungují plánovací smlouvy v reálných situacích (1. díl)
- Rozvod? Už k němu nemusíte. Shrnutí podmínek, za jakých nebudete u soudu vyslýcháni, dokonce ani nebude nutná Vaše osobní účast
- Jaké klíčové změny přináší návrh novely stavebního zákona?
- Byznys a paragrafy, díl 26.: Smírčí řízení jako alternativní nástroj řešení sporů mezi podnikateli
- Pozemkové úpravy aneb „malé“ vyvlastnění
- Nová éra v boji proti nekalým obchodním praktikám: Co přinese nové procesní nařízení EU?
- Licence LUC v podnikatelské strategii provozovatelů dronů
- Péče rodičů po novele od 1.1.2026
- K ukončování služebního poměru po novele zákona o státní službě
- Aktuality z práva internetu: kybernetická bezpečnost a online řešení sporů
- Zelené standardy pro výstavbu a renovace: jaké povinnosti přinese nová evropská úprava?